

qarşı baş qaldırdı və onları öz yerlərindən qovdu. Bundan qəzəblənən tanrı Aqastya onu lənətlədi və on min il ilan kimi yerə sərilərək yaşamağa məhkum etdi. Nahus və ya naqus böyük kral anlamı daşıyırdı.

Riqvedanın Mandala himnində Nahuşanın hazırlayaraq şöhrətləndirdiyi ilahi Saoma içkisi beş xalqın arasında böyük təsir gücünə malik idi. Turvaşa, Yadu, Druhyu, Anu, Pürudan ibarət bu beş xalq Hindistanın ən şif-

Ələsgər Siyablı

(əvvəli ötən sayımızda)

Anonim "Tarixi Sistan" əsərində Kuranq Gərşaspın oğlu, Cəmşidin nəvəsi və Turun nəticəsi kimi təqdim olunur. Gərşasp Firudinın əmisi oğludur. Kuranq adı bir çox mənbələrdə Turank şəklində yazılır, bu da Türk adının təhrif olunmuş şəkli ola bilər. Turank Sakların ulu əcdadı Gərşaspın oğlu kimi təqdim olunur. Kuranq 30 il ömür sürmüş və Sakistan taxtına oğlu Nəriman sahib olmuşdur. Gərşasp isə özünü dini təlimə həsr etmişdir. "Tarixi Sistan"da Sistan adının əslində Siyustan və mənasının "cəsur kişilər ölkəsi" demək olduğu yazılmışdır. Suy adı Sakların əsl adları olan Su və Say adının ifadə şəklidir. (Tarixi Sistan. M. 1974)

Brunhofer Şahnamədə bəhs olunan Mazəndaranın hökmdarı Auladın əslində Riqvedada bəhs olunan İranın şimal-qərb ucqarındakı kral Aulana olduğunu müəyyən etdiyini yazır və Aulana adının qurdun epiteti olan "ula" adı ilə əlaqədar olduğunu ehtimal edir və yazır ki, əgər biz "ula" adının mənasını qurd olduğunu qəbul etsək o bizi birbaşa Avestadakı "qurdlar ölkəsinə" Vehrkanə, Hirkaniyə və Mazəndaranı gətirib çıxaracaq. Hirkaniyanın kralı Aulan Keykavusa qarşı savaşıran və Rüstəmin xidmətində duran "Ağ Dev", yəni Devusafeddər. Riqvedada fars adı "parçavah" şəklində ifadə olunur. "Prithu-Parçavah" isə parflar və farslar deməkdir. (Brunnhöfer Hermann. 1893, səh. 32)

Kral Abyəvarti-Abivərd Şirinçayanın zirvəsində Turvaşa Vriqivanti məğlub etmişdir. Riqvedada Turvaşa adı istisnasız olaraq hər zaman Yadu və ya Yakşu ilə birlikdə ifadə olunur. Onlar mənşə etibarını ilə turanlılar idilər və arilərlə qonşuluqda yaşayırdılar.

Varçin və Vrika sözləri qurdlar ölkəsi Vehrkanənin sakini deməkdir. Turvaşalar-türklər Vehrkanəyə, yəni qurdlar ölkəsində yaşayırlar. Turvaşa adının kökünü Tus sözü təşkil edir. (Brunnhöfer Hermann. 1893, səh. 41)

Riqveda himnində yazıldığına görə Xorasanda yerləşən Abivərdin kralı Kəyamana Şirinçaya zirvəsində Turvaşa və Hirkaniyənin birləşmiş qoşununu məğlub etdi. Riqvedada hind arilərinin rəqibi Turvaşa-Yadu ümumi adla Nahus və ya Naqunun xalqı adlanır. Nahus/Naqa bu beş xalqı idarə edən hökmdar idi. Riqvedada turanlılar Nahuşa adlanan beş xalqdan ibarətdir: Turvaşa, Yadu, Druhyu, Anu, Piru. Bu

Dünya tarixinin Turan dövrü

xalqlar birliyinə Turvaşa-Yadu tayfaları başçılıq edir. Bütün bu qüdrətli gücə sahib olanlar özlərini Nahusa adlandırdılar. Bu adın digər deyilişi şəkli Naqa-Naqus sözünün anlamı "Göyüzü" deməkdir. Əhəməni kralı Kserks də özünü kitabəsində naqa-na-

qus adlandırdı. Bu kral hakimiyyət titulu idi. (Brunnhöfer Hermann. Leipzig, 1893, Səh. 49)

Bu beş Turanlı xalqın vətəni Hirkaniyə idi. Naqalar Hind Sanskrit ədəbiyyatında ilan xalqı adlandırılır və Avestada olduğu kimi onlar hind-ari deyil, Turanlı xalq kimi təqdim edilir.

Riqveda mətnlərində Turanlı xalqların Hindistanda hind-arilərdən öncə hökmdar olduqlarını öz əksini tapmışdır.

İlan/Naqahakimiyyət titulu bir çox mənbədə qeyd olunduğu kimi midiya hökmdarlarının hakimiyyət titulu idi.

Riqvedanın qəhrəmanlıq rəvayətinə görə beş Turan xalqının idarə edən kralı Nahuşa ilk zamanlar yer üzərində ədalətlə hökmdarlıq edirdi. Lakin sonradan o yolunu azaraq tanrılara

işğalçı hind-arilərin Hindistanda yerləşməsinə qarşı şiddətlə müqavimət göstərir və bu səbəbdən də, turanlılar ilanla eyniləşdirilir.

Riqvedada yazıldığına görə Turvaşa-Yakşu, Anava, Druhyu, Puru və Şiqru xalqları kral Bhe-danın başçılığı ilə hücum edərək Pəncabi işğal etmişlər. (Brunnhöfer Hermann. 1893, Səh. 132)

Anaulu boylar müasir dövrdə Türkmənistanda türkmənlərin çox qədim köklərə malik özəl etnik qrupunu təşkil edir. Anaulular digər türkmən boylarından fərqli olaraq özlərini Türkmənistanın güneyində qədim Anau şəhəri və ətrafında məskunlaşmış ən qədim sakinlər hesab edirlər. Anaulular öz etnoqrafik xüsusiyyətlərinə görə bir çox cəhətdən

də oynadığı möhtəşəm rol dəyərləndirərək yazır: "Çağdaş tarixçilik hərtərəfli araşdırmalardan sonra belə bir sonuca gəlmişdir ki, ən qədim mədəni insan məskəni Ceyhun və Seyhun (Amudərya və Sirdərya çaylarının hövzəsi, Aral gölünün ətrafı və Turan ovalığı olmuşdur. Dünyada mədəniyyət ilk dəfə burada mərkəzləşmişdir. Buna görə də, bir vaxtlar "Tarix Sumerdən başlayır" dediyimiz halda, indi "Tarix Turandan başlayır" deməyi tarix elmi bizdən tələb edir". (Əbülfəz Elçibəy. 1997, Səh. 16)

Görkəmli türk bilim adamı Yusif Ziya Özer dövrünün arxeoloji, linqvistik və etnoloji dəlillərinə əsaslanaraq Mərkəzi Asiyanın bəşər mədəniyyətinin ilk beşiyi olduğu haqqında tezisi irəli sürmüşdür. Anau, Honanda və Kansuda aşkar edilən arxeoloji abidələrin tədqiqi göstərir ki, neolit dövrünün daş mədəniyyəti Sibirdə və Orta Asiyada meydana çıxmış və inkişaf nəticəsində metal mədəniyyətinə çevrilərək

mal-qərb ərazilərində köçəriyyətə keçmiş xalqlardır. (Brunnhöfer Hermann. 1893, səh. 50-51)

Turanlıların ilan surətində təsvir olunan tanrı-kralı Nahuşa/Naqa Riqvedada yazıldığına görə yer üzünün hökmdarı olmuşdur, yəni hind-iranlılar tarix səhnəsinə qədəm qoymadan öncə Turanlılar yer üzünün hökmdarı xalqı idilər.

Riqveda rəvayətlərindən aydın olur ki, iranistlər tərəfindən ciddi-cəhdlə iranlı arilərin müqəddəs içkisi kimi təqdim olunan xaoma içkisi əslində şaman etiqadı ilə əlaqədar Turanlı tayfalarına məxsus ritual içki olmuşdur.

Bu əfsanədən də göründüyü kimi Avestada iranlı arilərin Turan ərazisində yerləşməsinə türklər necə qarşı çıxırdısa, Riqvedada da yerli Turanlı xalqlar

digər türkmən boylarından fərqlənirlər. Onlar bölgədə əkinçiliklə məşğul olan ən qədim sakinlərdir. Anaulular digər türkmən boylarından fərqli olaraq heç zaman çadır-yurtlarda yaşamamışlar, onların yaşayış məskənləri palçıq kəmpicdən tikilmiş evlər olmuşdur. Sonradan Anau ərazisinə gəlib yerləşmiş köçəri təkə-türkmənlərin təzyiqlə anauluların bir qismi öz yerlərini tərk etməyə məcburiyyətində qalmışlar. (Djikiyev A. 1977, Səh. 66)

Böyük Turan dövləti

Turanın bəşər uyqarlığının mərkəzi olduğu və bəşər tarixində oynadığı önəmli rol böyük bilim adamları tərəfindən elmi dəlillərlə sübut olunmuşdur.

Əbülfəz Elçibəy də türklərin ana yurdu Turanın bəşər tarixin-

bütün dünyaya yayılmışdır. (Yusif Ziya Özer. 1932, Səh. 6)

Pumpelli öküz kultunun ilk olaraq Babilədə, Hindistanda və Misirdə yaranmış olduğunu iddia edən fikirlərə qarşı çıxır və aşkar edilən qədim artefaktların bu etiqadın ilkin vətəninə şübhəsiz öküzün ilkin əhlişdirildiyi Anau və ətraf ərazilər olduğunu sübut etdiyini yazır. (Pumpelli, Səh. 441)

Atın Mesopotamiyaya şərqdən turanlılar tərəfindən gətirildiyinin ən mühüm dəlili müharibə zamanı döyüş vasitəsi kimi və təsərrüfatda qoşqu vasitəsi kimi istifadə olunan at Assur mixi yazı mətnlərində "Şərqdən gələn heyvan" idogramı ilə ifadə olunmasıdır. (Tiele C. P. Teile I, 1886, Səh. 52)

(ardı gələn sayımızda)